

Eettisesti epäkunnossa -kampanjaopas

Maaliskuu 2009

Kongon demokraattinen tasavalta

Tiesitkö että...

Vaikka Kongon demokraattinen tasavalta on luonnonvaroiltaan yksi rikkaimmista, lukeutuu se maailman kymmenen köyhimmän maan joukkoon. UNDP:n Inhimillisen kehityksen tilastossa maa sijoittui vuonna 2008 kolmanneksi alimmalle sijalle.

Lapsityövoiman käyttö on yleistä. Köyhyys pakottaa monet lapset työskentelemään vaarallisissa kaivoskuiluissa, joissa vakavien onnettomuuksien riski on suuri. Vain lapset mahtuvat kaivosten tiukimpiin koloihin.

On arvioitu, että 75–90 prosenttia Kiinaan, maailman johtavaan matkapuhelinten valmistusmaahan, tuotavasta koboltista on peräisin juuri Kongosta.

Kongossa kaivannaisista saadut tulot ruokkivat vuosia kestänyttä konfliktia, joka on vaatinut jo viiden miljoonan ihmisen hengen. Sitä ylläpitää tällä hetkellä lähinnä tinamalmin kaivuu itäisessä Kongossa, missä monet kaivoksista ovat aseellisten ryhmien hallussa. Louhinnasta saaduilla rahoilla ostetaan muun muassa aseita. Tinaa käytetään piirilevyjen juotteissa ja jo lähes puolet maailman tinasta kuluu elektroniikkateollisuuden tarpeisiin.

Maan runsaat mineraalivarat ovat mahdollistaneet vuonna 1998 alkaneen konfliktin jatkumisen tähän päivään asti. Kongon sisällissotana alkanutta konfliktia on kutsuttu myös Afrikan maailmansodaksi, sillä se vaikuttaa merkittävästi koko Keski-Afrikan turvallisuuteen.

makeITfair-raporttien löydökset

Kolmasosa maailman koboltista kaivetaan Etelä-Kongon Katangasta. Katangan 100 000 - 140 000 kaivostyöläisestä arviolta 50 000 on lapsia. Kobolttia käytetään etupäässä kannettavien laitteiden akkuihin.

Kaivostyöläiset työskentelevät vaarallisissa oloissa ja tienaaavat 1-2 euroa päivässä.

Kongossa tinamalmia kaivavat nk. epävirallisen sektorin pienkaivajat, joita on yhteensä 2 miljoonaa.

Tinan kaivuu Itä-Kongon maakunnista, mm. Pohjois-Kivusta, ruokkii vuosia kestänyttä aseellista konfliktia. Tinaa käytetään mm. laitteiden piirilevyjen juotteissa.

Lapsikaivajia Katangassa. Kuva: Palani Mohan.

Matkapuhelimien valmistaminen

Tiesitkö että...

- Joka sekunti maailmassa valmistetaan 36 matkapuhelinta.
- Vuonna 2006 rikottiin uusi tuotantoennätys: 1 miljardia uutta kännykkää valmistetaan joka vuosi.
- 50% puhelimista valmistetaan Kiinassa.
- Suurin osa Kiinan kännykkäteollisuudessa työskentelevistä työläisistä on maaseudulta kaupunkiin muuttaneita nuoria naisia, jotka tavallisesti elättävät palkallaan myös maaseudulla asuvaa perhettään.
- Palkka työstä on ylityölisineenkin hyvin pieni ja se riittää hädintuskin elämiseen. Minimipalkasta on tullut tehtaissa enemmänkin sääntö kuin poikkeus.
- Nokialla, Samsungilla, Motorolalla, LG:llä ja Sony Ericssonilla on hallussaan 80% maailman kännykkämarkkinoista.
- Kiinassa vapaa ay-toiminta on ollut kiellettyä vuodesta 1982. Kiinan laki toteaa, että kommunistinen järjestelmä on poistanut ongelmat työntekijöiden ja yritysten välillä. Ainoa sallittu ay-liike on Kiinan valtion alainen All-China Federation of Trade Unions (ACFTU).
- Filippiineillä ay-liikkeen alaisuudessa arvellaan olevan vain noin 10% matkapuhelimia valmistavista tehtaista.
- Kiinan terveysministeriön mukaan työperäiset sairaudet ovat maan suurin terveysongelma. Tyypillisimpiä ongelmia ovat lihaskivut, allergiat, silmiin liittyvät ongelmat, palovammat, haavat, rintakivut ja painon lasku.
- On yleistä, että matkapuhelinteollisuuden työntekijät eivät käytä suojarusteita vaikka niitä olisi tarjolla: suojarusteet hidastavat työntekoa ja vaikeuttavat tulostavoitteissa pysymistä.

Silenced to deliver -raportin löydökset

- Kaikissa tutkituissa neljässä kiinalaisessa tehtaassa oli käytössä rangaistusjärjestelmä. Tämä tarkoittaa, että työntekijöiden palkasta vähennetään sakkomaksuja jos he esim. tekevät virheitä tai nukahtavat työväsyyksestä johtuen työpisteelle. Käytäntö pienentää jo valmiiksi matalia palkkoja entisestään.
- Shenzhen, Kiina: Nokiallekin latureita valmistavassa tehtaassa työntekijöiltä vaadittiin "vapaaehtoisia" ylityitä jos he eivät olleet saavuttaneet johdon asettamia tulostavoitteita vuonna 2007. Tuotannon huippuhetkinä tehtaassa oli jopa 80 tunnin työviikko. Tämä rikkoo Kiinan lakeja.
- Kännyköiden piirilevyjä valmistavassa tehtaassa työskenneltiin 12-13 tunnin pituisia työpäiviä kuutena päivänä viikossa.
- Kiinan Shenzhenissä myös Nokialle piirilevyjä valmistavalla tehtaalla kemikaaleja käsittelevät työntekijät kertoivat, ettei heillä ole käytössään riittäviä suojavarusteita. Tehtaan toisella osastolla rikkihappoa käsittelevät työntekijät kertoivat, ettei suojavarusteiden käyttö ole mahdollista tiukan työtahdin takia.
- Mm. Nokian latureita valmistavien työntekijöiden protesti hajotettiin väkivalloin elokuussa 2007.
- Työntekijät eivät olleet tietoisia Nokian ja muiden yritysten code of conduct -periaatteista.

Kampanjan vaatimukset

Kulutuselektroniikan valmistamiseen liittyy monia epäkohtia jotka ovat samanlaisia kaikkien valmistajien kohdalla. Me allekirjoittaneet haluamme Nokian ryhtyvän edelläkävijäksi ongelmien korjaamisessa maailman johtavana matkapuhelinten valmistajana. Vaadimme että

1. Nokia jäljittää käyttämiensä raaka-aineiden alkuperän kaivoksiin asti yhteistyössä muiden valmistajien kanssa, koska kauppa tiettyjen kaivosten kanssa ylläpitää konfliktia Kongon demokraattisessa tasavallassa. Nokia käyttää vaikutusvaltaansa ja toimii aktiivisesti rauhan edistämiseksi maassa.

2. Nokia ottaa käyttöönsä riippumattomaan auditointiin ja monenkeskiseen eettiseen koodistoon (multi-stakeholder initiative) perustuvan valvontajärjestelmän koko alihankintaketjua myöten, ja tekee yhteistyötä kansainvälisen vapaan ay-liikkeen kanssa, aloittaen neuvottelut kansainvälisestä raamisopimuksesta.

3. Nokia julkistaa koko alihankintaketjunsä.

www.makeitfair.fi/vetoomus

Taustatietoa vaatimus 1

Taistelut Kongon armeijan ja kapinallisjoukkojen välillä ovat ajaneet itäisen Kongon kaivosalueet kaaokseen. Eri kapinallisryhmät ja Kongon armeija hyötyvät enemmän konfliktin jatkumisesta kuin rauhan saavuttamisesta, sillä sekasortoisen tilanteen turvin he voivat pitää hallussaan mineraali-kaivoksia ja kauppareittejä. Tämän resurssisodan uhreja eivät ole vain armeijan tai kapinallisryhmien taistelijat, vaan myös konfliktialueilla asuvat siviilit. Ihmisoikeusrikkomukset ovat Kongossa arkipäivää. Ihmisiä tapetaan, kidutetaan, raiskataan, pakotetaan orjiksi kaivoksiin ja pidätetään mielivaltaisesti. Lapsia myös kaapataan sotilaisiksi.

Kongosta louhituista mineraaleista merkittävä osa käytetään elektroniikkateollisuuden raaka-aineina. Erityisen tärkeitä näistä mineraaleista saatavia metalleja ovat tina, tantaali ja koboltti. Tinaa ja tantaalia (koltaania) kaivetaan itäisestä Kongosta, ja kapinallisryhmät rahoittavat sotaansa niillä. Elektroniikka-alan brändiyhtiöt takaavat konfliktialueilta tulevien mineraalien kysynnän ja käyttävät niitä tuotteissaan verisistä vaikutuksista huolimatta. Mineraalien jäljittäminen on ensimmäinen askel tilanteen korjaamiseksi. Kongolaisten kaivannaisten boikotointi on liian jyrkkä keino ja satuttaisi jo valmiiksi köyhiä kaivajia.

Vaikka elektroniikkateollisuuden käyttämien raaka-aineiden tuotantoketju ja sen epäkohdat ovat tiedossa, ei tilanteen korjaamiseksi ole vielä toimittu. Elektroniikka-alan suuryhtiöillä, kuten Nokialla, on mahdollisuus vaikuttaa tilanteeseen ja käyttää vaikutusvaltaansa todellisen rauhan edistämiseksi Kongossa. Yritysten tulisi ulottaa yhteiskuntavastuunsa myös sinne, missä niille arvokkaat raaka-aineet hankitaan.

Taustatietoa vaatimus 2

Perinteisessä auditoinnissa jää monia olennaisia ongelmia havaitsematta, sillä tarkastuskäynnit ovat liian lyhyitä ja pintapuolisia. Suurin ongelma on että tehtaan työntekijät eivät ole tämän tyyppisessä valvonnassa keskeisessä asemassa. Vain ilmiselvät rikkomukset tulevat esille kiertokäynnillä tehtaissa ja usein tehtaan johdon esittelemät asiakirjat ovat väärennettyjä. Esimerkiksi todellinen ylityön määrä tehtaassa tai työntekijöiden palkkataso tulee niistä harvoin selville. Joskus tehtaan työntekijöille myös kerrotaan johdon puolesta etukäteen mitä heidän tulee vastata kysymyksiin.

Riippumattomaan auditointiin ja monenkeskiseen eettiseen koodistoon perustuvassa valvontajärjestelmässä yhtiö tekee valvontaa yhteistyössä kansalaisjärjestöjen ja ay-liikkeen kanssa (silloin kun se sallitaan). Työntekijöillä on keskeinen rooli. Tärkeä lisä auditointiin olisi työntekijöiden kouluttaminen oikeuksistaan.

Meksikolainen työelämän tutkimuslaitos CILAS selvitti työoloja Nokian omilla matkapuhelintehtailla Reynosassa. Vuonna 2008 julkaistun tutkimusraportin mukaan kolmasosa haastatelluista työntekijöistä ei ollut tietoinen yhtiön eettisten ohjeiden olemassaolosta ja vain joka kymmenes ilmoitti tuntevansa niiden sisällön. Tehtaalla ei myöskään ollut vapaata ay-liikettä.

Ammattiyhdistysliikkeen ja monikansallisten yritysten solmimat kansainväliset puitesopimukset testaavat yhtiöiden sosiaalista vastuuta. Sopimuksissa määritellään minimitaso työntekijän oikeuksille yhtiön tuotanto- ja toimipaikoissa kaikkialla maailmassa. Ay-liike määritellään yhtiön johdon kumppaniksi sopimuksen toimeenpanijana ja valvojana. Yhtiöillä on usein oma eettinen ja ympäristöohjelmansa, ja ay-liikkeen kanssa tehty sopimus on sen osa tai täydentäjä. Ammattiliitot edellyttävät, että globaaleissa sopimuksissa mainitaan erikseen jokainen ILO:n perusnormi ja viitataan lisäksi ainakin palkkatasoon, työaikaan sekä työturvallisuuteen ja -terveyteen.

Taustatietoa vaatimus 3

Tuotantoketjun julkistaminen helpottaa työolojen valvontaa ja kannustaa avoimeen yhteistyöhön epäkohtien korjaamiseksi. Jotkut suuryhtiöt (kuten Nike) ovat jo rohkeasti julkistaneet tuotantoketjunsä. Hewlett-Packard on ensimmäisenä elektroniikkayrityksenä julkistanut tärkeimmät alihankkijansa. Kulutus-elektroniikkaa valmistavien alihankkijoiden tehtaät tuottavat laitteita useille eri kilpaileville yrityksille, joten kilpailusuhde on turha vedota tuotantoketjun salassa pitämisen syynä. Alihankintaketjun julkistaminen on vahva viesti siitä että yritys seiso eettisen koodistonsa takana ja ottaa vastuunsa valmistajana tosissaan.

Miksi code of conduct tai yritysten omavalvonta eivät riitä?

- Kaikilla viidellä suurimmalla kännykkävalmistajalla on käytössä yrityksen oma code of conduct, jossa työntekijöille taataan riittävät työelämän oikeudet. MakeITfairin tutkimissa tehtaissa yritysten ohjeistuksia ei noudatettu, eivätkä työntekijät olleet ohjeista tietoisia.
- Yritysten omavalvonta ulottuu tavallisesti vain alihankintaketjun ensimmäisille portaille. Vakavimmat työntekijöiden oikeuksien rikkomukset löytyvät usein mitä kauemmas tuotantoketjussa edetään, mukaan luettuna raaka-ainetaso.
- Yritysten omavalvonnan tehosta kertoo, että vaikka tutkitut tehtaät olivat ensimmäisen tai toisen tuotantoportaan edustajia löydetty rikkomukset yritysten eettistä säännöstöä vastaan olivat silti erittäin vakavia.
- Suuryritysten alihankkijat kertovat, että yritykset vaativat heiltä ympäristönsuojeluun ja työntekijöiden oloihin liittyviä parannuksia mutta eivät ole valmiita maksamaan niistä lisää. Tuotantokustannusten odotetaan laskevan vuosi vuodelta samaan aikaan kun muita standardeja kiristetään. Yritysten tulee epärealististen vaatimusten sijaan tehdä merkittäviä investointeja kehitysmaissa toimivien alihankkijoiden ongelmien ratkaisemiseksi.

Kampanjatyökalut - mitä voin tehdä?

Vetoomus Nokialle

Lisää nimesi vetoomukseen: www.makeitfair.fi/vetoomus
Kerro vetoomuksesta kavereillesi. Voit levittää tietoa esimerkiksi vetoomuksen facebook-ryhmän kautta. Nimiä voi kerätä myös tulostettavan nimilistan kautta vaikka tempausten yhteydessä, nimilistapohja löytyy osoitteesta: www.makeitfair.fi/kampanjatyokalut. Nimilistat postitetaan Repun toimistolle. Vetoomus luovutetaan Nokialle marraskuussa 2009.

Eettisesti epäkunnossa –taustakuvat ja tarrat

Kampanjan nettisivuilta voi ladata kännykkään ilmaisen taustakuvan jossa on kampanjan logo ja nettisivujen osoite. Samasta aiheesta löytyy myös tarroja. Molempia voi käyttää kertoakseen kampanjasta muille. Taustakuvia ja tarroja voi käyttää lisäksi rekvisiittana tempauksissa. Tarrojen avulla saa myös helposti kampanjakuvia lähetettäväksi vaikka paikallislehtiin. Tarroja voi huoletta liimata elektronisiin laitteisiin, sillä niissä on liimapinta joka irtoaa helposti jälkiä jättämättä. Kampanjatarroja voi tilata ilmaiseksi Repulta ja taustakuvan voi ladata kampanjan etusivulta www.makeitfair.fi.

Virtuaalimielenosoitus

Tempausten yhteydessä voi ottaa kuvia joissa ihmiset kertovat viestinsä vaikkapa kyltin kera. Kampanjatarroja voi myös liimata kännykän takaosaan ja pyytää ihmisiä poseeraamaan puhelimensa kanssa. Valmiit kuvat voi lisätä virtuaalimielenosoitukseen: www.makeitfair.fi/virtuaalimielenosoitus

Kampanjapostikortit

Kampanjapostikortit ovat osa laajempaa makeITfair kampanjaa ja niitä voi jakaa tai kerätä niihin nimikirjoituksia tempauksissa.

Blogit ja keskustelupalstat

Blogit ja keskustelupalstat ovat ilmaisia ja tehokkaita tiedotuskanavia. Voit esimerkiksi aloittaa keskustelun tuotannosta paikallislehden keskustelupalstalla.

Infopöytä

Järjestäkää infopöytä kulutuselektroniikan ongelmista. Materiaalina voi käyttää makeITfairin valmiita esitteitä ja julisteita, näitä voi tilata Repun toimistolta ilmaiseksi. Pöydän voi myös yhdistää Nuukuusviikon (20.-26.4.) ympäristöteemoihin. Lue lisää: www.nuukuusviikko.fi/toimintaideoita

Kännykkämielenosoitus

Kokoontukaa joukolla jonnekin keskeiselle paikalle soittamaan yhtä aikaa kännyköiden soittoaania. Varatkaa mukaan kylttejä joissa viestejä kuten: "Eettisesti epäkunnossa! Millaisissa oloissa kännykkäsi raaka-aineet on kaivettu?" Joku jakaa postikortteja tai tarroja vieressä ja kehottaa ihmisiä allekirjoittamaan vetoituksen.

Kampanjatiedotuksen muistilista:

- Paras ajankohta tempauksen järjestämiseen mediaa silmällä pitäen on aamupäivällä viikon alussa.
- Lähettäkää tiedote 7-4 päivää ennen tempausta. Halutessanne voitte muutama päivä ennen tapahtumaa lähettää tiedotteen uudelleen muistutusviestin kera. Repun toimistolta saa apua tiedotteiden laatimisessa.
- Varmistakaa että tempauspaikalla on joku joka osaa vastata toimittajien kysymykseen ja on perehtynyt kampanjan teemoihin. Kiperimmissä kysymyksissä toimittajat voi ohjata ottamaan yhteyttä FinnWatchiin (Päivi Pöyhönen, 040 410 9710) tai Repun toimistoon (Säde 044 595 0094 tai Heta 050 349 5230) .

Kampanjan pääviestit

- Työntekijöiden hyvinvointiin liittyviä ongelmia on koko matkapuhelinteollisuuden tuotantoketjussa. Yksittäisten ongelmien erillisratkaisu ei ole riittävä tapa taata matkapuhelimien eettisyyttä.
  - Me kuluttajina emme tule toimeen ilman matkapuhelimiamme. Haluamme, että voimme hoitaa päivittäisiä asioitamme ilman huonoa omatuntoa.
  - Yritysten tulisi ulottaa yhteiskuntavastuunsa myös sinne, missä niille arvokkaat raaka-aineet hankitaan.
  - Kaikkien alalla toimivien yritysten tulee varmistaa että tuotantoketju on kunnossa: puhelimien valmistuksen missään vaiheessa ei tule hyväksyä lapsi- tai pakkotyövoimaa, työntekijöiden työturvallisuuden vaarantamista, alipalkkausta jne.
  - Matkapuhelimien valmistukseen liittyviä ongelmia tulee esille koko ajan. Epäkohdat ovat samanlaisia eri valmistajien kohdalla. Alan yritysten tulisikin tehdä enemmän yhteistyötä reilumman tuotantoketjun eteen.
  - Repu haluaa kannustaa Nokiaa ryhtymään edelläkävijäksi alan ongelmien ratkaisemassa maailman johtavana matkapuhelinten valmistajana.
-

Lisätietoa kampanjasta ja makeITfair tutkimusraportteja:

www.makeitfair.fi

Materiaalitulokset: makeitfair@repu.fi

Kampanjassa mukana myös:

FINNWATCH

sask

Suomen Ammattiliittojen Solidaarisuuskeskus

CHANGEMAKER